

په به نند په فنه له به - کتیبه که ی شمس محمد اکندر

نووسینی : محمهد جه میل روژ به یانی

سده کانی ۱۵ - ۱۶ زدا (۸-ک) نیشان داوه ، به لکوزبانی نه وانه ی بریوه که دهم دریز ی بان کردووه و لافی نه و بیان لید اوه که «شهره ف خان» هر له خورا میژ ووی بو کورد هه لبه سترووه و ناوی هه نندی سرداریتی و فرمانره وایی و پاشاییتی بو کورد دهس نیشان کردووه ، هیچ جوړه سرچاوه ییکی راسته قینه ی نه بووه که باسی نه ووی تیدابی له و پیش سرداریتی و فرمانره وایی و پاشاییتی ی کورد هه بوویی .

منیش له گه ل «شمس محمهد نه سکهنده» دام که «نه میر شهره ف خانی بتلیسی» گهرچی له تمه نی دواژه ساله دا نهرکی فرمانره وایی خراوه ته نه ستو و به کاروباری میری په وه ماندوو بووه ، هم نه و روژگاری له تیران دا په ناهه نده بوون وهم نه و جه له ی گه پراوه ته وه ولاتی بتلیسی پایته ختی باو بایرانی هه میشه له گه ل زانست و زانیاری دا خهریک بووه به خوننده وه و مه تالآوه تالآوه . له عهره بی دا کتیبه کانی «ئینی میسکویه» و «ئینی الئیر» و «یافعی»

نووسه ری به ریزی به پیژ مه لا شکور مصطه فانه مجاره ش دوواترین پارچه ی وهرگیراوی کتیبه که ی «شمسی محمهد نه سکهنده» ی بو ناردم - که ناوی «میژ ووی کورده» له سه رده می سده ی ۱۵ - ۱۶ زایینی دا - که چاویکی په سه نندکارانه و ره خنه گرانه ی پیدا بگیریم ، نه ووی راست بی بینرخینم ، نه ووش هه لبه بی راستی بکه موه . به شه پاشماوه ی کتیبه که م خوننده وه بوم ده رکه وت هم نووسه ره زور بین دریزانه و تیکوشه رانه هه ولی کوزکرده وه ی سرچاوه گه لی زوری داوه بو نه ووی زانایانه به خوننده ران و خوننده وارانانی به سلمینی که «نه میر شهره ف خانی بتلیسی» بودانانی کتیبی «شهره فنامه» له میژ ووی کورده دا زور خوی ماندوو کردووه به خوننده وه ی کتیبه میژ ووی به کان و بو په بیدا کردنی سرچاوه بو باسه کان و زور کتیبی فارسی ، تورکی - عهره بی خوننده و ته وه و باس و خواسی لی بان هه لینجاوه : جا شمس محمهد به م توئیز ینه وه و لیکولینه وه به نه ک هه رباری کۆمه لایینی کوردی له

کومه لایه تی

شهبان وتی : شهوانه ی وینه ی منیان به وجوره

کیشاوه دوزمنن ، نه ته وی نه واده من که من له به هشت دهرم کرد ، چون هیوا ده که ی وینه ی جوانی من پیشان بده .
به لی وه کو شیخ ره ضای تاله بانی وتی :
«کی بی له دلیرانی عه شایر که نه چووبی»

وهک تیری نه جه ل نووکی رمی جافی به نانا
هرگیز دوزمنی که نووکی خه نجه ری دلیر پیاوانی کوردی چوو
بی به سنگا باوه ر ناکری و ناگونجی کورد هه ل بنی ، به لکو هه میشه
باسی نه ننگ وناشرینی ده کات ، وه هه میشه به کم و بی هیزی
دانه تی ، وه ژیری له قه ی خه لکا نه بیینی . وگانه تی لی دی که
بیینی نووسه رنیک یا هوزان شانیک کورد هه ل نه تی و نیگار بو کورد
دوروست نه کات و له ژیریا نه نووسی :

«عزیزم شه هسواریکه گوزرکا گه ر به نه لپورزا»

«نه کا ضه ربی سمی نه سپی له خارا توتیا په یدا»

به لی ! چونکه نازاییتی ی کورد هه میشه بو سه رکه وتی خوی
نه بووه بو به رز کرده وی خه لک بووه ، ده بی هه ر وینه ی ناشرینی بو
بکیشری .

بابینه وه سه رباسی «شهره ف خان» نه و باسی فرمانه وه ابی
«حه سه ن وه بیی» له «ینی میسکویه» وه رگرتوه ، باسی «عه یاری»
له «ینی الشه نیر» وه رگرتوه ، باسی بنه ماله ی مهر وانی له «یافعی»
هه لینه جاوه ، باسی لورستانی گه وره و لورستانی بچوکی له «زوبده ت
الته واریخ» و «ته نریخی گوزیده» وه رگرتوه باسی سه ردارانی
که لوری له «ظه فه نامه» و «مه طلوع السه عده بن» هه لینه جاوه و باسی
ده ولته تی «شه یوی» له «شه لکامل» ده هه یناوه تاد . . .
سه رچاوانه ، چاوی نه وانه کوزیده که ن که ده لین «شهره ف خان»
خوی ده ننگ و باسه کانی هه لیه ستوه . .

بابینه سه رباسی «شه مسی محه مه ده» هه روه کوله سه ره تادا
وتم : زور ماندویوو بودانانی کتیه که ی ، به لام وادیاره ناوی
سه رچاوه کانی له پوامانی کتیه که دا به زنجیر» نووسیوه به رامه ربان
ژماره ی داوه ، له ده روونی کتیه که دا دیاردی بو لاپه ری ژماره کان
ده کات ، نه گه ر نه و که سه ی سه رنجی نووسینه که ی بدات و چاوی
به زنجیره که نه که وی ، نازانی نه ژماره یانه ، هه چ کتیب
گه لیکن ؟ ! ته نانه ت که ناوی «شهره ف نامه» ده بات و دیاردی بو
لاپه ره کان ده کات مه به سستی چاهه فارسی به که ی «پتروس گراده» که
سالنی ۱۲۷۸ک (۱۸۶۲ز) چاپ کراوه و اتا - ۱۲۷ سال له مه وه به ر .

وهی تری خویندوته وه ، و باس و خواسی کوردی لی وه رگرتون ،
وله فارسی دا کتیه کانی «حافظ نه برو» - «ره شیدی» «جوهینی» -
«سه مه رقه ندی» - «به زدی» - «قه زینی» و زوری تری خویندوته وه
و به شی میژ وی کوردی له م سه رچاوانه وه هه لینه جاوه و کتیه
تورکی به کانی عثمانی سه رده می خویشی خویندوته وه . جگه
له م سه رچاوانه به هوی نه وه که سه رده می له نیران پایه ی «میری
میرانی هه مو سه ردارانی کوردی دراوتی» توتیویه زور له سه ردارانی
کورد بناسی و هه والی هه ریمه کانی ژیر ده سه لاهان بزانی ، که
گه ر واپشه توه و لاتی بتلیسی ژیر ده سه لاتی عثمانی به هوی نه وه
که «مه لایندریسی بتلیسی» به کم که س بووه له وه به ر کاروباری
هه مو سه رداره کورده کانی له نه ستودا بووه ، بنه ماله ی میرانی
بتلیسی هه میشه له ناو فه رمانه ر وایانی کورده دا به ریزو جیگه ی په ناو
هیوا بوون ، سه رداران وه رمانه ر وایان چوونه ته دیده نی یان . به م
جوره بوی لواوه که زوری سه ردارانی هه ریمه کان بناسی و نه وه
کوزیکاته وه که ده ر باره یان نووسراوو و تراوه و هه وال بگوزیته وه ده ننگ و
باس بزانی . نه وه ی راستی بی من به ش ، به حالی خوم ده لیم هه رگا
ناوی «شهره ف خانی بتلیسی» بیت ده بی هه مو کوردیکی ووشیارو
زرنگ و خاوه ن ناوه ز سه ری ریزگییرانه وه وه شکودانان ، به نیته
کرپوش ، وده م بکاته وه به سپاس و هه لئا .

راسته له سه ره تای «شهره ف نامه» دا هه بوی باس و خواسی
پر وپوچ و نه فسانه هه به وه کو نه وه ی کورد پانماوه ی نه وانه له
چنگی نه زده هاک رزگار بوون ، وه یا نه وه ی ده کورده له بنه رته تا
توخمی عه فاریته کانی سلیمانن ، بی گومان «شهره ف خان» نه وانه ی
هه ریو شه وه نیشان داوه که نه ته وه ی کوردی بگه لیه بلله تانی که
نه وانیان خستوته ژیر ده سه لاتی خویندوته وه چ جوره میژ ویی
نه فسانه ی یان بو د روست کردوون خوی بوته وه ی باس نه کردوون
پاوه ری بی یان بی . با لیره دا نیکته ییکی «سه عدی شیرازی»
په خه مده یاد که نووسیویه : کابرابی چووه گه رماوه له سه ر دیواره که
نیگار یکی زور ناشرینی دی که چاوی به ره وژ وور و که لله سه ری
سه ر به ره و خوار و ددانی گه رده می تر لا قه وچ و پیچ بوو ، پرسه نه م
نیگار هه می کتی په ؟ ووتیان شه یان ! کابرا شه و له خه ویا نیگار یکی
زور جوانی که وته به رچاوه که له وه جوانتری له ته مه نی خویا نه دیبو ،
ووتی : توکی ؟ وتی : من شه یانم ! کابرا وتی : درومه که من
وینه ی ناشرینی نوم له گه رماوه دی لی ترسام و قیزم لی هاته وه !
نیسته تو نه وه ونده شیرینی ده مه وی بتخوم .

من له گه ل ټوه شدا که به سپاسه وه «شه مسی محمه د» هه لته نیم
 نو وره خنم لئی هه به :

- په که م : ټوه به که هه واله کان پاش و پیش ده کات و یه ک چیر، له
 شهرفنامه ی نه کولیه ټوه شتی له لاپه ره (۳۸۰) و ورده گریت به دوایا
 شتیکی دی له لاپه ره (۱۵) و ورده گری، ټم کاره ی ټوه که سه ماندوو
 ده کات که بیهوی بو تو زی نه وه کتیه که ی بخوینینه وه

- دووه م : ټمه به له دهرونی کتیه که دا ناوی سرچاوه کان نه
 نووسراوه، له بری ټه وانه ژماره دانراوه، ټهوی کتیه که ی ټهوی له بهر
 ده ستا نه بی، نازانی مه به ستی کام سرچاوه به ټنجا با بیمه سر
 ره خن: (ل - ۸).

۱ - له هه والی سالی ۹۲۰ك (۱۵۱۴ ز) نووسیویه شهرف خان
 باسی ده وله مندیی جه مشید به گی کوری روستم په گی «پالو»
 ده کات که ولاته که ی خو ی له ده سه لاتی قزلباش (صه فه وی به)
 بزگار کردوه . . نووسیویه : ټم میره سالی سی هه زار تویشتره نیر
 (خرت = ته گه) ی له په زه کانی خو ی هه ل بزار دووه بو فروشتین
 ناردویه بو «حه له ب» و هه ره که له م ته گه یانه نالیکی له مل کراوه،
 به م جوړه نزیکه ی چل خه روار (دوازه تون) نالیکی گه یانده ټه
 بازار. « ټنجا » شه مسی ټه سکه ندهر» ره خنه ی له هه واله که گرتوه
 ونووسیویه : «شهرف خان بریکی پیوه ناوه تاد. . .

ټهوی راستی بی شهرف خان سالی ۹۴۹ك (۱۵۴۲ ز) له
 دایک بووه، ټه ویش له قوم که په کیکه له شاره کانی ټیران و سالی
 ۹۹۶ك (۱۵۸۷ ز) گه راوه ټه وه ولاتی بتلیسی ټه گه ر ټم جوړه
 هه واله ی بیستی که پر له فیشال و دروش بووبی تاوانی ټه ونی به .

۲ - ټه لقا سی کوری شاهباز (که په کیکه له میرانی مایده شت ماهی
 ده شت) ده بو سالی چل هه زار سر ټازه ل بو، به غذا بنیری، ټه مه ش
 دیسان وه ک هه والی پینشو (مبالغه) ی ټیدا به، به لام دیسانه وه تاوانی
 شهرف خانی نی به

۳ - سالی ۱۴۹۸ ز (۹۰۴ك) له فرمانی سیورغالی کدا که به میر
 ټه سفه ندیار به گی کوردی میری ټه گیل دراوه. من لام وایه ټم
 هه واله ی «شه مسی محمه د» هه ل ټی ته وتوه. فرمانه وایانی
 هه ر سی لقی ټه گیل له هه رسی په له که دا (بولدوقانی - پالو -
 چه رموگ) که سیکي وه هایان نه بووه سیورخالی) بدریتی که
 «ټه سفه ندیاری کوری شاه - عه لی چه رموگ» ونه «ټه سفه ندیاری
 کوری ټه میر عیسی بولدوقانی» له شهرفنامه دا باسی وه هانی به .
 وادیاره «شه مسی محمه دی» یا له کتیبکی تری وه رگرتوه یا خود،

نامه که ی به هه له یادداشت کردوه .

۴ - شه مسی محمه د باسی ټهوی کردوه گویا شهرف خان
 «حه سه نه دریزی پادشای ټاق قویونلوی» به دادپه ره داناه . .

من له شهرف نامه دا، شتی وه هام، بهرچاونه که وتوه و
 ویاوه ریش ناکری «شهرف خان» ددانی خیری پیا بنی . چونکه
 ټه میر شه مس الدینی باپیره گه وری زاوای «قه ره یوسف
 قهراقویونلو» بووه، ټوزون حه سه ن (حه سه نه دریز) دوستوری داوه
 که دوستانی قه ره یوسف هه موزه بوون بکرین، وله سه رده می فرمان
 ره وایی «ټه میر ټیبراهیم بتلیسی» دا سپای نارده سر بتلیسی که ده بی
 خاکی ولاته که به تووره که بیژری، ټه وه بوو «سلیمان به گی بیژهن
 ټوغلی» شالوی کرده سر بتلیس و سی سالی ته واو گه ماروی دا به
 جوړی که خه لکیکی زور له برسان و به دررم و په متنا مردن و ته نیا
 ټه میر ټیبراهیم حه وت که سی له قه لاکه مابوون (!؟)

له م سه رده مدا «مه حمود ټوغلی» ناوکه «هوزانغان» ی په سن و
 هه لئانی سلیمان بیژهن بو، (وادیاره دلنی به هه زاران ټاق قویونلوی
 سوتایی) پارچه هه لبه سیتیکی تورکی له هه لئانی سلیمان دا
 هونی په وه بو ی نارد؛ نوخسه هه لبه ستی پارچه که ټم فه رده بوون
 «شها! اول بدلیسک کوردی مطیع اولماز سلیمان»
 «ازلدت قالمه عادتدر چالشورلراو چاغ اوشه»

[واتا: ټه ی پادشاه! کوردی بتلیس سر بو سلیمان دانانه وینن،
 له به رای جیهانه وه ټم یاسایه ماوه ته وه که به سر کوانووه وه تی
 ټه کوشن] پاش ټه وه هه ندی خیرخوا ی ناشتی خوار که وتنه ناوی بی و
 بریار درا «ټیبراهیم به گ» قه لاکه بدانه ده ستوه به و مه رجه ی خو ی و
 که س و کاری له مه رگ و ټازار دوور بن، بو ټم په یمانه
 ټه نگوستیله ی «ټوزون حه سه ن» بو شایه تی و به لگه می و دلنایی نیرا
 بو ټیبراهیم به گ ټنجا له قه لاکه هاته خواره وه و په وانه ی لای ټوزون
 حه سه ن کرا، و ټه ویش ناردی له «قوم» داینا و سلیمان بیژهن به م
 جوړه چوه قه لای بتلیسه وه تاد. . . (شهرفنامه چاپی فارسی
 لاپه ره ۵۰۴ - ۵۰۷ به لام خاوه نی «ټه حه سه ن الیه واریخ» ب ۱۱/
 لاپه ره / ۵۱۰) نووسیویه : سالی ۸۷۳ك (۱۴۶۸ ز) حه سه ن
 پادشاه سلیمان بیگ بیجن (بیژهن) ی به کومه له یی له میران و
 فرمانده یانی گه وروه وه به پینچ هه زار سواره وه نارد بو دا گیر کردنی
 بتلیس، و ټه میره کان ټه مانه بوون : «ټه صلان به گی زوالقه در -
 ټه حمه د به گی ټه سفه ندیار به گ - ایل آلدی به گی چینی - ټه میر
 محمه د به گی سه عدلو - ټه میر خانی سه عدلو - کوره که ی ساروپیر

هغلی ناوه به لآم وادیساره نهیزانیوه که «مهولانا حیسام الدین» باوکتی! جالم ههله دا سرگوزه شتی نه نووسم:
 أ - حیسام الدین عهلی بتلیسی کوری عبداللاه حنه نه فی صوفی،
 یه کئی بوله زانایانی پایه بهرزویه کئی بوله صوفی یه به ناویانگه کان.
 طهریقه تی نوربه خشیه ی له ئیران وهرگرتیو، زنجیر هی طهریقه تی
 نه چوووه وهر شیخ عه مامریاسری بتلیسی له سهرده می ژبانی دا
 زورکتی داناه:

۱ - شهرحی له سهرزاراوه صوفیتی یه کانی شیخ عبدالرہزاق
 کاشانی «الکتر الخفی»

۲ - تفسیریکی قورثان له پینج بهرگدا به ناوی «جامع التنزیل
 والتأویل»

۳ - شهرحی «گولشہ نی راز» به فارسی . سالی ۹۰۰ ک (۱۴۹۴ ز)ا
 کوچی دواپی کراوه وپه داخه وه ژماره (۹۰۰) له شهره فنامه
 عهره بی یه که ی ترجمه می من دابوته (۷۰۰) وهه له یه.

ب - حکیم مهولانا ئیدریسی بتلیسی:

کوری عهلی حسام الدین، وهر له بتلیس له دایک بووه،
 خویندنی لای باوکی وله ئیران ته او کردووه، نووسه رو هوزانقان
 بووه. له سهره تادا له نووسینگه ی سلطان یه عقوبی ثاق قویونلودا
 سهرده فته رووه، پاشان چوووه ته لای سلطان بایه زیدی عثمان
 وریزی وهرگرتووه، سلطان داوای لی کردوو، میژووی
 بنه ماله که بیان بنوسی نه ویش به په پیره ویی «شانامه ی فیردهوسی»
 ههر به هه له بست کتییکی میژوی نووسیوه، نزیکه ی ۸۰ هه زار
 بهیت و ناوی ناوه «هشت به هشت» به ناوی هشت سولطانی
 عثمانی یه وه که ئه مانه ن:

عوثمانی یه کهم (۶۹۹ - ۷۲۶ ک = ۱۲۹۹ - ۱۳۲۶ ز)

اورخان (۷۲۶ - ۷۷۱ ک = ۱۳۲۶ - ۱۳۶۰ ز)

مورادی یه کهم (۷۶۱ - ۷۹۲ ک = ۱۳۶۰ - ۱۳۸۹ ز)

بایه زیدی یه کهم (۷۹۲ - ۸۰۵ ک = ۱۳۸۹ - ۴۰۲ ز)

محمدی یه کهم (۸۰۵ - ۸۲۴ ک = ۱۴۰۲ - ۱۴۲۱ ز)

مرادی دوهم (۸۲۴ - ۸۵۵ ک = ۱۴۲۱ - ۱۴۵۱ ز)

محمدی دوهم (۸۵۵ - ۸۸۶ ک = ۱۴۵۱ - ۱۴۸۱ ز)

(محمد فاتح)

بایه زیدی دوهم (۸۸۶ - ۹۱۸ ک = ۱۴۸۱ - ۱۵۱۲ ز)

وهک و تراوه بریار بووخه لاتیکی گه وره یا پایه ییکی گه وره ی
 بداتی، که «بایه زید» دلنی رازی نه کردوووه، گه راوه ته وه بتلیسی

عهلی و شاه محمد ده خار لی ئه مانه شالآویان کرده سهر بتلیسی .
 ئه میر ئیسراهمیم که زانی ناتوانی بهر انگاری یان بکات دایکی خوبی
 به دیبازی وده هه نه ییکی زوره وه نارد بولای «حه سه ن پادشاه»
 وداوای ئه مانی کرد. پادشاه له گوناه ی بوردو فرمائی دا به
 میره کانی سپاکه ی واز له گه ماروی قه لاکه بهینن و بگه رینه وه
 ئه مه ی له «دیبار به کری» وهرگرتوو (ب/ ۲ / لاپه ره ۵۴۲ - ۵۴۳)
 به لآم به لای منه وه قسه کانی شهره ف خان راستره . پیشینان
 وتویانه: «خواه مال چاتر ئه زانی له ماله که یاجی هه یه!» و به مه دا
 بومان روون ده بیته وه که «شهره ف خان» به و تاوانبار هی نه وتوووه
 دادپه رووه

۵ - ههم ده باره ی سالی ۷۸۳ نووسیوه: عزیزالدین شیرده بو باجی
 تاخمه ی ئه وشاره به ئه میر ته یصور بدا». ئه م عیاره ته ی «شه مس
 محمه ده» هه له یه، فارسی یه که ی خراب ترجمه کردوو. ئه میر
 شهره ف نووسیوه: «پاش شهره شور جارنیکی تریش عزیزالدین بهر
 لوطفی ئه میر ته یصور که وته ووه لپی بوردو فه مانه روایی یه که ی دا
 یه وه و قه باله ی فرمانه روایی به «تاغمه ی سووری» ته یموری درایی و
 ماوای گه رانه وه ی درا». لاپه ره (۱۲۸) چاپی فارسی قاهره).

۶ - شه مسی محمه ده نووسیوه: له ویلایه تی بتلیس دا جگه له
 بازارگانی ئاده ربایجان وئیرانی وئه رهنی بازارگانی روس و
 چین و بولغاری و هیندیش هه بوون

دیسانه وه ئه م ترجمه یه ی «شه مسی محمه ده» هه له یه،
 شهره فنامه نووسیوه: «گه شتیارانی جده وزه نگبار و بازارگانی
 خه ط و خوته ن و روس و سه قلاب و بولغار و سه وداگه رانی عهره ب و
 عه جه م و وره ونده کانی به شی زوری جیهان هاتو چوبکه ن، مادام
 به قومشی به رده کون کراوه که ی بتلیسانه روون، گونجایشی تری
 نی یه!» لاپه ره (۴۴۵ فارسی). مه به سستی ئه وه یه بتلیس جیگه که ی
 ئه وه نده سه خت و بی ری یه ته نیا له ریگه ی قومشه به رده که وه ری
 هه یه. مارج نی یه خه لقی ئه وولاتانه هاتو چوی بتلیس بکه ن یانه!

۷ - شه مسی نووسیوه: له ناو مه لاکاندا ناوی شیخ عومه که له
 بنه ماله ی شیخ نه جم الدینه . . . تاد . . . به داخه وه شه مسی
 لیره دا هه له ی کردوو شهره فنامه نووسیوه: «عه مامری یاسر که
 له موریدانی شیخ ئه بو نه جیب الدین سوهره وه ردی یه وهر ورا پیر
 شیخ نه جم الدین کوپرا، خه لقی بتلیسن. (لاپه ره ۴۴۸ فارسی)

۸ - مه لا ئیدریسی بتلیسی. . . شه مسی محمه ده زور پیساوانه
 سرگوزه شتیکی ته اوای «حه کیم مه لا ئیدریسی بتلیسی» کردوووه

گورستانی (ئه بائه بووی ئه نضاری) نیرژ راهه .

به داخه وه هه ندی نه خوینده واری نه زان شالای ئه به نه سه رو جنیوی ئه دهنی له سه ره وه ی که له شه ری «چال دیران» دا کورده کانی کیشاوه به لای «عوثمانی» دا هه زار «ره حمه ت» له گوری «مه لا ئیدریسی بتلیسی» که له سای رابه ری «رامیاری» و «خوینده واری» ئه وه وه به شاری بتلیسی به و پچوکی به بوته جیگه ی شانازی گه لی کورد، به لافیشی نازانم بلیم ئه گه ره هندی هوی پر و پوچ «مه ولانا خالیدی میکایه لی شاره زوری له سلیمانی وله به غدا نه ره تاندا به ، ئه ویش ئه یه توانی له وه سه ر دارانه ی که ناوی نابوون خه لیفه وه هه موویان له پساوه گه وره کانی ناسراوی سه رده می خو یان بوون ئه یه توانی بناغه ییکی به هیز بو کوردواری دا به زرنی وه گه ره نه شیخیکی صوفی بوچ «سه یه د ئه حمه دی سه ردار، شیخ عوبه ی دیللا ی نه هری، شیخ عوثمانی خالید ئاغای هه ورامانی و... ئه کاته خه لیفه ؟ مه گه ره ویش و صوفی هه ژاری بی ده سه لات وله خوا ترس له م شیخ و ئاغاده س رویانه بو خه لیفه می شایه ت. تر نه بوون؟! ئه گه ره به سه ته که طه رقه ت بوایه ، وده وله ت دامه زراندن نه بوایه ده بو صوفی هه ژار بی به خه لیفه .

ئه ویه چوه بو (حه ج) وله حجازه وه هه ره شه ی بو سولطان بایه زید ناردوه ، که له دیباچه و پامانی کتیه که دا باسی درو زنی و ناراستالی ئه وه کات... که «سولطان سه لیم» بو وه پاد شای عوثمانی ناردوه به شوین ئیدریسا و کردویه به «راویش» وله گه ل خوی گپراوی به . و بو کاروباری کوردستان و ئیران و عه ره بستان پر سی بی کردوه . ئه وه ی راستی بی «مه لا ئیدریسی بتلیسی» بلیمه تیکی جیهانی بو وه زور هه لی داوه که چه ند فه رمانه وایی سه ره خوله کوردستانا دا به زرنی که فه رمانه وایی به کان پایه دارین ، وله به ره ئه وه ی که سولطان لی نه که وینه گومان وله ملی نه دا ، هه رگیز داوای پایه ی بو خوی نه کسردوه ، و گه رچی حه زی له وه بو وه هه موو فه رمانه وایی به کورده کان له سای ئه وایه که ده وله ت پیک به یین ، به لام کورده کان ئه و حه له له هه موو کاتی زور تر عیلا نه و خیله کی یان لی یان خو ریه و گه رچی مه لا ئیدریسیان به ناو به سه روکی خو یان زانیوه ، به لام بو ئه وه ی هه موویان سه ره بو یه ک جو ره ژ یان شو ربکه ن روویان نیشان نه داوه

مه لا ئیدریس جگه له «هه شت به هه شت» کتیکیشی ده رباره ی سولطان سه لیم داناوه و ناوی ناوه «سلیمه» . ئه م زانا هوشیاره ناو داره سالی ۹۲۶ ک ۱۵۲۰ زا کۆچی داوای کردوه وله ئه ستانبول له

نقد كتاب (شمسي محمد أسكندر) وتقريره

جميل الروذيباني - بغداد

«شها! اول بدليسك كوردى مطيع اولماز سليمانه
ازلدن قالمه عاد تدر چاليشورلر اوجاغ اوشه»
«ايها السلطان ان اكراد بدليس لا يستقادون لسليمان، فدأبهم منذ
الازل للعب بالنار»

وجاء دور القره قوبونلين فأحدثوا المذابح في الشعب الكردي
ثم جاء دور الصفويين فقاموا بتدمير القرى وافناء الشعب وقد قيل
في تلك المجازر ملاحم «دمدم» وملاحم «موكران» وغيرها. اما
العثمانيون الذين استطاعوا مقاومة الصفويين بفضل الامارات
الكردية، ثم احتلوا قسماً من الشرق الاوسط فكافأوا الاكراد بالغناء
اماراتهم وتدمير بلادهم وجعلهم أعداء للشعب الأرمني، ونهب
الثروات المادية والعلمية حتى المكتبات الخطية. علماً بان هذه
الحكومات الاسلامية كانت تزعم الاخوة الدينية وتدعي نشر العدل
والانصاف والحرية ثم لم يأل الحكام الانجليز واشياعهم ايضاً من
ابادة الاكراد هناك وهنا .

نعم ان «شمسي محمد اسكندر» درس «شرفنامه» الحاوي
لكثير من المآسي التي حل بالاكراد فوجد الكتاب مستنداً على
مصادر موثقة مابين منابع عربية كاليفاعي وابن الاثير، ومصادر
فارسية وتركية، فكتب بحثه «الاكراد في القرن السادس عشر»
فصنع به على أفواه منكري حقوق الشعب الكردي صفقة وعلى
جباه الذين اعماهم التعصب الحاقدا لطمه، وقد أجاد في بحثه
حين تطرق الى ما قاساه الشعب الكردي من الآلام حتى العهد
الآخير (رحمة الله).

فبارك الله في الاستاذ الفاضل ملا شكور مصطفى
الاختصاصي في معرفة اللغة التركية قديمها وحديثها، بحرفها
اللاتيني الروسي والتركي، فقد حصل على البحث الذي كتبه
«شمسي محمد اسكندر» وقام بترجمته الى اللغة الكردية بقلم
السيال المبدع في اربع مقالات متتابعة عرضها علي الواحدة تلو
الاخرى لاجيل فيها النظر (مشكوراً) فسنتحت لي الفرصة فأخذت
البحث مع المصادر التاريخية التي اعتمد عليها «شمسي»
فوجدت البحث عميقاً دقيقاً، فأضفت اليه في الحواشي مافاته
استدراكاً او تطرق اليه سهواً تصحيحاً وتصويبا. وارجوان يستفيد
القارىء من المقال

كان السيد شمسي محمد اسكندر الباحث الأذربايجاني
طالباً في قسم التاريخ فكان يسمع انتقادات موجهة الى الأمير
«شرف خان البدليسي» على محتويات كتابه «شرفنامه» في تاريخ
الاكراد، من ان مؤلفه بنى كتابه على التخيلات جامعاً مواد الاخبار
الخرافية والاقوال المبتورة من أفواه افراد العشائر الكردية المختلفة
الطاعين في السن نساء ورجالاً هناك وهنا، مضيفاً اليها ماسمعه
من القصص الايرانية والطورانية ثم الاسلامية فاعتبرها من
بطولات شعبه الكردي وبساتات أمته، دون سند تاريخي او دليل
منطقي .

ولقد شاء القدر ان يختار (شمسي محمد اسكندر) المنتهي
من الدراسة كتاب «شرفنامه» لبحثه الجامعي (اطروحة) لنيل
الأجازة العلمية (دكتوراه) به، فانصرف الى دراسة شرفنامه دراسة
عميقة وغربل موادها غريبة دقيقة فوجد الكتاب أجل من ان ينتقد
واعظم شأناً من ان ينتقص، وهو مقتبس من مصادر تاريخية
موثقة، وناتج من جهد مبذول لسنين مستنداً على منابع وافرة،
يحوي تاريخ شعب مسالم نبيل تعيش بأبنائه الذين تقاعسوا عن
خدمته، هذا الشعب الكردي المتمسك بوطنه، المدافع عن
بلده، المقاوم للمعتدي الغاصب . . . وهويداس تحت اقدام
المحتلين الغاصبين منذ ان اضمحلت الامبراطورية المادية
العريقة. فللمثال قامت الدولة البويهية (آل بويه) بقيادة عضد
الدولة بغزو كردستان فقضت على الدولة الحسنويه الكردية،
وقامت السلاجقة وعلى رأسها طغرل السلجوقي بتهجير ابناء
الشعب الكردي من مناطق سكانها وقضت على حكومة الشوانكاره
الكردية، وغزت الخوارزميه بلاد الكرد فنهيتها ودمرتها الى ان لقي
«جلال الدين خوارزم» حتفه بيد أحد الاكراد . . . وأتى جنكيز
المغولي وأخلافه فأحدثوا افطع المجازر في لرستان، وأغار هولاء
التتري على مناطق همدان واردلان وحلوان وشهرزور فدكها دكا،
وانبرى تيمور الاعرج الايلخاني فارتكب اقسى انواع الوحشية من
القتل والتدمير في مناطق كرمانشاه ودينور وحلوان ودرتنگ وطوز
خورماتو (خويلنجان) حتى قتل ابنه عمر الشيخ بيد احد الاكراد،
وغزت الدولة الآق قوبونلية وعلى رأسها حسن الطويل بقيادة القائد
سليمان بيژن اوعلو «بدليس» فحاصرها ثلاثة اعوام دون ان يظفر
بها فأنشد الشاعر المداح للسلطان حسن باللغة التركية مطلعها: